

Застосування лізингового законодавства в господарському судочинстві

11 грудня 2014 року між Вищим господарським судом України, Рівненським апеляційним господарським судом, Господарським судом Рівненської області, Господарським судом Волинської області, Господарським судом Вінницької області, Господарським судом Житомирської області та Господарським судом Хмельницької області проведено сеанс відеоконференцв'язку з обговорення проблемних питань застосування лізингового законодавства під час розгляду господарських спорів.

Між Вищим господарським судом України та господарськими судами Рівненського апеляційного округу в режимі відеоконференцв'язку обговорено нагальні питання застосування лізингового законодавства

Звертаючись до учасників заходу зі вступним словом, заступник Голови Вищого господарського суду України **Геннадій Кравчук** звернув увагу на те, що за загальноприйнятим правилом лізинг – це ефективний фінансовий інструмент інвестування розвитку економіки. Прикладом цього може слугувати той факт, що лізинг є одним з найпоширеніших у світовій практиці методів фінансування технічного оснащення та оновлення виробництва. На жаль, в Україні його показник становить лише 10–15%.

Г. Кравчук: «Є всі передумови для того, щоб лізинг став одним з найбільш поширених видів договорів як у побуті українських громадян, так і в деяких сферах бізнесу, а розгляд господарськими судами спорів у сфері лізингових правовідносин є важливим елементом та фактором сприяння розвитку таких правовідносин»

оновлення інфраструктури підприємств, а також стимулювати приріст капіталу в економіку України.

Водночас він зауважив, що для українського правового поля інститут лізингу є досить молодим і тому не може похвалитися зрілістю в аспекті єдності правового регулювання, а специфіка правовідносин, що виникають при укладенні та виконанні договорів лізингу, породжує численні судові спори.

Аналізуючи статистичні показники, Геннадій Анатолійович зазначив, що протягом 2010–2013 років місцевими господарськими судами розглянуто 3 789 справ названої категорії. При цьому існує стала тенденція, що найбільша кількість згаданих справ розглядається Господарським судом міста Києва. Такі спори здебільшого виникають у зв'язку з порушенням порядку і строків сплати лізингових платежів лізингоодержувачами, а також з їх відмовою добровільно повернути предмет лізингу. За

Г. Кравчук зазначив, що, зважаючи на великий ступінь зносу основних засобів у всіх сферах економічної діяльності в Україні, що становить майже 80%, та відсутність джерел фінансування для їх оновлення, лізинг може стати дієвим механізмом розвитку та

Г. Кравчук: «Через лізинг у Європі фінансується 25–30% усіх інвестицій»

визначений період в апеляційному порядку переглянуто 1 926 справ відповідної категорії спорів, а в касаційному – 720.

До того ж, як зазначив Г. Кравчук, аналіз господарських спорів свідчить про те, що серед договорів фінансового лізингу переважають угоди в галузі транспорту, сільського господарства та будівництва, а основними джерелами фінансування лізингових операцій є позикові кошти.

Також він наголосив на тому, що розгляд господарськими судами спорів у сфері лізингових правовідносин є важливим елементом та фактором сприяння таким правовідносинам. Тож, зважаючи на їх поступовий розвиток та набуття ними поширення, аналіз названої категорії спорів україноцитувавторами потрібен для створення єдиної судової практики і втілення в життя принципу правової визначеності.

Т. Добролюбова: «Спеціальних законодавчих актів, що регулюють оперативний лізинг, в Україні немає, а отже, основу правової бази про оперативний лізинг становить глава 58 Цивільного кодексу України»

Питання правового регулювання лізингових правовідносин висвітлила суддя Вищого господарського суду України **Тетяна Добролюбова**. Вона, зокрема, підкреслила, що при вирішенні господарських спорів, які виникають з лізингових правовідносин, слід комплексно враховувати положення як Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Закону України «Про фінансовий лізинг», Конвенції УНІДРУА¹ про міжнародний фінансовий лізинг, так і Податкового кодексу України, який наводить визначення поняття лізингової операції для цілей оподаткування, Кодексу торговельного мореплавства України у разі, коли спір стосується передачі в лізинг суден, та іншого законодавства.

Окрім того, розглядаючи спори, пов'язані із застосуванням лізингового законодавства, надзвичайно важливо надати правильну правову кваліфікацію правовідносинам, які склалися між сторонами, адже залежно від особливостей здійснення лізингових операцій лізинг може бути двох видів: фінансовий або оперативний. Оскільки до кожного з видів лізингу застосовується різне законодавство, суд має насамперед з'ясувати, який вид договору лізингу укладено між сторонами, чи відповідає договір фінансового лізингу положенням Закону України «Про фінансовий лізинг» та цивільного законодавства, адже це має значення для правильного вирішення спору.

Т. Добролюбова: «У фінансовому лізингу прямо передбачено можливість сублізингу, який унормовано статтею 5 Закону України «Про фінансовий лізинг», а в оперативному – сублізинг заборонено згідно з пунктом 1 статті 292 Господарського кодексу України, яким для лізингоодержувача встановлено виключний характер користування об'єктом лізингу»

Окремо Тетяна Василівна зупинилась на питанні диференціації та відмінностей між фінансовим та оперативним лізингом. Вона звернула увагу на те, що п. 1 ст. 2 Закону України «Про фінансовий лізинг» визначено, що відносини, які виникають за договором фінансового лізингу, регулю-

ються положеннями Цивільного кодексу України про лізинг, найм (оренду), купівлю-продаж, поставку з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом. Отже, з аналізу наведеної норми вбачається, що до відносин фінансового лізингу не застосовуються положення Господарського кодексу України.

Правові позиції, викладені у постановах Верховного Суду України у сфері лізингових правовідносин, висвітлила суддя, секретар другої судової палати Вищого господарського су-

¹ UNIDROIT – аббревіатура назви Міжнародного інституту з уніфікації приватного права (фр. Institut international pour l'unification du droit privé), в якому була розроблена дана Конвенція, та яка є складовою офіційної назви цієї Конвенції.

ду України **Тетяна Дроботова**. Вона зазначила, що сьогодні налічується близько 20 постанов Верховного Суду України, прийнятих щодо справ у спорах, пов'язаних з лізинговими правовідносинами. Так, Т. Дроботова окремо навела постанови Верховного Суду України та викладені у них правові позиції у справах, предметом спору в яких є:

- стягнення лізингових платежів;
- визначення лізингових платежів в іноземній валюті;
- стягнення коштів за припиненими договорами лізингу;
- внесення змін до договору лізингу;
- визнання недійсним договору лізингу;
- розірвання договору лізингу.

Так, Тетяна Борисівна звернула увагу на постанову Верховного Суду України від 14 липня 2010 року, винесену в цивільній справі № 6-24070св09. У цій постанові було висловлено позицію про те, що договір фінансового лізингу підлягає нотаріальному посвідченню лише у випадках, прямо встановлених законом, або за домовленістю сторін та до нього не застосовуються вимоги ч. 2 ст. 799 Цивільного кодексу України, згідно з якою договір найму транспортного засобу за участю фізичної особи підлягає нотаріальному посвідченню.

Щодо спорів про розірвання договору оперативного лізингу Т. Дроботова навела для прикладу постанову Верховного Суду України від 29 травня 2007 року, винесену в господарській справі № 34/1666-06(6/114). У ній зазначено, що позивач (лізингодавець) зловживав своїм правом орендодавця, подавши до суду позов про розірвання договору оперативного лізингу на підставі п. 2 ч. 1 ст. 783 Цивільного кодексу України. При цьому він посилався на те, що відповідач всупереч умовам договору передав частину спірного приміщення без дозволу позивача у користування іншої особи – в суборенду банку для розміщення пункту обміну валют. Верховний Суд України звернув увагу в зазначеній постанові на положення ч. 7 ст. 41 Конституції України, ст. 13 Цивільного кодексу України і вказав на те, що відповідно до ч. 3 ст. 16 Цивільного кодексу України суд може відмовити у захисті цивільного права та інтересу особи у разі порушення нею положень частин 2–5 ст. 13 цього Кодексу.

Т. Дроботова: «Верховний Суд України ще у 2011 році звернув увагу на те, що до правовідносин, які виникли на підставі договору фінансового лізингу, укладеного між юридичними особами, не можуть застосовуватися положення Закону України «Про захист прав споживачів», оскільки цим Законом регулюються відносини між споживачами і продавцями товарів, а споживачами згідно зі статтею 1 цього Закону можуть бути лише фізичні особи»

Підсумовуючи сказане, Т. Дроботова зазначила, що низку питань, які виникають під час розгляду спорів у сфері лізингових правовідносин, ще не відображено в постановах Верховного Суду України. У зв'язку з цим Тетяна Борисівна вказала на необхідність висвітлення та обговорення проблемних питань і вироблення певних правових підходів при розгляді лізин-

гових спорів, аби запобігти у судовій практиці різному правозастосуванню.

З доповіддю на тему «Фінансовий лізинг як ефективний інвестиційний механізм розвитку економіки» виступив суддя Рівненського апеляційного господарського суду **Михайло Юрчук**, який, зокрема, зазначив, що держава, у тому числі суди, мають сприяти розвитку лізингових правовідносин в Україні, оскільки це є вагомим інвестиційним механізмом для сталого розвитку національної економіки. Доповідач відмітив, що перевагами застосування цього фінансового інструмента є можливість збільшення обсягів залучених інвестицій, оновлення

Т. Дроботова: «Найбільша кількість постанов Верховного Суду України у спорах з лізингових правовідносин пов'язана з вираженням грошових зобов'язань у лізингових договорах в іноземній валюті»

техніки та технологій на вітчизняних підприємствах, забезпечення конкурентоспроможності їх продукції, розвитку малого та середнього бізнесу, створення нових робочих місць, підвищення матеріального забезпечення та рівня життя населення.

Суддя Рівненського апеляційного господарського суду **Михайло Петухов** доповів питання, які виникають щодо:

- ідентифікації майна, яке є предметом договору лізингу;
- визначення термінів передачі майна та розрахунків за умовами договору лізингу;
- визначення особи, уповноваженої від імені сторони підписувати договір та акт приймання-передачі майна за договором лізингу;
- індексування платежів за договором фінансового лізингу;
- порядку проведення платіжного документообігу під час здійснення лізингових платежів;
- визначення моменту закінчення лізингових правовідносин та переходу права власності;
- визначення моменту, з якого лізингодавець може реалізувати своє право на відмову від договору.

Під час свого виступу М. Петухов звернув увагу, зокрема, на те, що оскільки за договором лізингу виникає потреба у зменшенні рівня ризику лізингових операцій, такий договір поєднує у собі елементи договору страхування. Лізинг як вид господарської діяльності, спрямованої на інвестування власних або залучених фінансових коштів, обтяжений ризиками. Частиною 2 ст. 13 Закону України «Про фінансовий лізинг» передбачено необхідність страхування предмета лізингу та/або ризиків, пов'язаних з виконанням договорів лізингу, якщо їх обов'язковість встановлена законом або договором. При цьому страхувальником предмета лізингу може бути як лізингодавець, так і лізингоодержувач. Водночас, аналізуючи ст. 13 Закону України «Про фінансовий лізинг», доходимо висновку, що предмет лізингу може бути застрахований як на користь лізингодавця, так і на користь лізингоодержувача. Вигодонабувачем за договором страхування предмета фінансового лізингу має бути лізингоодержувач. Це обумовлено тим, що протягом строку дії договору лізингу право власності на предмет лізингу залишається за лізингодавцем.

Виступивши з доповіддю на тему «Структура лізингових платежів. Питання, що виникають при розгляді спорів про стягнення лізингових платежів», суддя Господарського суду Вінницької області **Олександр Банасько** запропонував задля визначення обґрунтованості заявлених до стягнення сум лізингових платежів призначати у разі потреби судову економічну експертизу. Також О. Банасько висловив думку про необхідність ініціювання законодавчих змін до ст. 16 Закону України «Про фінансовий лізинг» та навів свої міркування щодо роз'яснень з названої категорії спорів, які зараз готуються у Вищому господарському суді України.

Зокрема Олександр Олександрович вніс пропозицію щодо визначення у відповідних роз'ясненнях положення про те, що в структурі лізингових платежів за договором оперативного лізингу, на відміну від фінансового, відсутня така складова як відшкодування вартості предмета лізингу і за порушення умов договору оперативного лізингу допускається застосування відповідальності, встановленої ст. 785 Цивільного кодексу України.

Також О. Банасько запропонував передбачити, що збитки лізингодавця визначаються за загальним правилом, встановленим ст. 22 Цивільного кодексу України. При цьому до реальних збитків лізингодавця можуть належати витрати на демонтаж, повернення, транспорту-

М. Петухов: «На практиці часто трапляється, що в договорі лізингу визначено лише основні характеристики предмета лізингу, а його ідентифікаційні ознаки відсутні, в акті приймання-передачі не вказано ознак, що характеризують майно, або ж зазначено ті ознаки, які не вирізняють об'єкт з-поміж інших об'єктів такого виду»

вання, зберігання, ремонт та реалізацію предмета лізингу, плата за дострокове повернення кредиту, отриманого лізингодавцем на придбання предмета лізингу, тощо.

Суддя Рівненського апеляційного господарського суду **Інна Розізнана** зупинилась на питаннях, пов'язаних із стягненням збитків у разі порушення зобов'язань, що виникають за договором фінансового лізингу, а також на підставах та умовах відповідальності, способах та засобах доказування у таких справах.

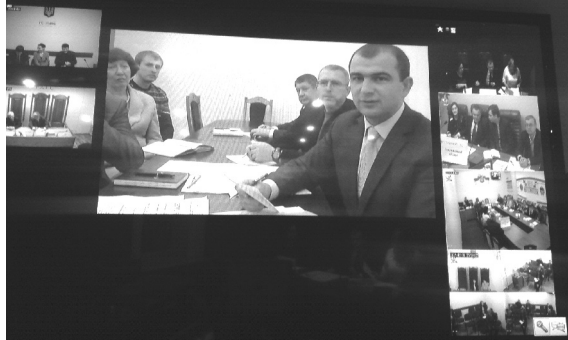
Так, І. Розізнана зауважила, що порушення сторонами зобов'язань за договором лізингу є підставою для застосування до порушника таких господарських санкцій як відшкодування збитків, штрафних санкцій, оперативно-господарських санкцій.

Проблемні питання, що виникають під час розгляду спорів про стягнення збитків за договорами лізингу – як реальних, так і у вигляді упущеної вигоди, під час круглого столу окреслила суддя Господарського суду Рівненської області **Оксана Андрійчук**.

Оксана Василівна звернула увагу на те, що позивачем у спорах про стягнення збитків може бути як лізингодавець, так і лізингоодержувач. На практиці непоодинокими є випадки, коли лізингоодержувач звертається з позовом про стягнення збитків у зв'язку з невиконанням лізингодавцем обов'язку щодо страхування предмета лізингу або у зв'язку з передачею майна неналежної якості. Найчастіше з позовами про стягнення збитків звертаються лізингодавці, посилаючись при цьому на неправомірне утримання лізингоодержувачем предмета лізингу; виникнення різниці між залишковою вартістю (за умовами договору на момент вилучення предмета лізингу) та ринковою вартістю предмета лізингу (встановленою звітом про оцінку); неналежне виконання зобов'язань лізингоодержувачем щодо повернення предмета лізингу; неналежне виконання зобов'язань лізингоодержувачем щодо своєчасної сплати лізингових платежів.

А. Шніт: *«У разі заперечення стороною факту одержання повідомлення про відмову від договору лізингу вона має подати господарському суду належні докази, які підлягають правовій оцінці, зокрема з урахуванням Правил надання поштового зв'язку, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.2009 № 270»*

на відмову від договору в односторонньому порядку як лізингодавця, так і лізингоодержувача передбачено ст. 7 Закону України «Про фінансовий лізинг». Одностороння відмова від виконання договору здійснюється лізингодавцем без звернення до суду, а дострокове розірвання договору, яке ним ініціюється, навпаки, проводиться тільки в судовому порядку. Різняться ці дві ситуації й моментом, з якого договір вважається розірваним. У разі коли договір розривається судом, він вважається розірваним з моменту набрання законної сили рішенням суду про розірвання договору, а у разі односторонньої відмови від договору таким є момент отримання лізингоодержувачем відповідного повідомлення про відмову.

О. Банасько: *«При вирішенні названої категорії спорів інколи вбачається доцільним призначати судову економічну експертизу з метою встановлення документальної обґрунтованості розміру заборгованості за лізинговими платежами»*

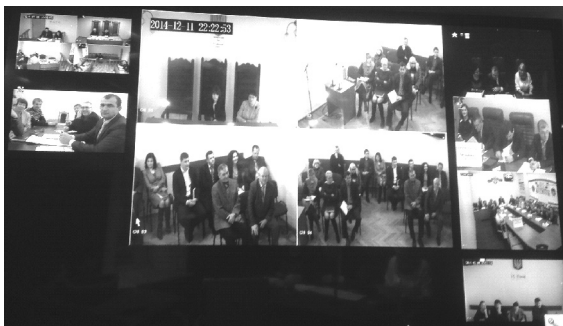
Питання, що виникають під час розгляду господарських спорів у справах щодо односторонньої відмови від договору лізингу або їх розірвання, проаналізувала суддя Господарського суду Житомирської області **Альона Шніт**.

Зокрема вона зазначила, що право

Детальний аналіз щодо спорів про визнання недійсними договорів лізингу провів суддя Господарського суду Хмельницької області **Віктор Шпак**.

Усі виступи супроводжувались обговореннями, під час яких кожен учасник мав змогу поділитися своїми міркуваннями щодо проблемних питань.

Підбиваючи підсумки відеоконференції, усі учасники відмітили важливість такого заходу, а судді Вищого господарського суду України – значущість та корисність висловлених думок для подальшого їх врахування під час підготовки роз'яснень з відповідних питань.

На думку учасників відеоконференції, господарські спори у сфері лізингових правовідносин потребують формування усталених правових підходів

Довідка за результатами вивчення та узагальнення судової практики вирішення господарськими судами спорів, що пов'язані з обігом цінних паперів за 2012–2013 роки

(витяг)

* * *

Зміст

Вступ

Розділ 1. Нормативно-правове регулювання відносин, що пов'язані з обігом цінних паперів

Розділ 2. Підвідомчість господарським судам спорів, що пов'язані з обігом цінних паперів

2.1. Щодо підвідомчості господарським судам спорів, що пов'язані з обігом деяких видів цінних паперів (векселів, облігацій тощо, крім акцій)

2.2. Щодо підвідомчості справ у спорах, що пов'язані з обігом акцій

2.3. Щодо питання підвідомчості господарським судам спорів про облік прав на цінні папери за участю фізичних осіб

2.4. Щодо спорів, які розглядаються за різними видами судочинства

Розділ 3. Підсудність господарським судам справ у спорах, що пов'язані з обігом цінних паперів

Розділ 4. Спори про визнання недійсними рішень загальних зборів учасників господарських товариств, що пов'язані з обігом цінних паперів

Розділ 5. Визнання права власності на цінні папери та внесення змін до реєстру власників цінних паперів